

До спеціалізованої вченої ради ID 10602
ДНП «Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
03058, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента Белкіна
Марка Леонідовича на дисертацію Бондарчук Юлії Василівни на тему
«Інформаційно-правове забезпечення охорони осіб, що страждають на
психічні розлади», подану на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 «Право»**

Ступінь актуальності обраної теми дисертації. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю адаптації правової системи України до викликів цифровізації у сфері охорони психічного здоров'я. Сучасні інформаційні технології, зокрема електронна система eHealth, вимагають чіткого правового регулювання обробки конфіденційної психіатричної інформації, що не повною мірою забезпечується чинними нормами, такими як Закон України «Про захист персональних даних» № 2297-VI від 1 червня 2010 року та Закон України «Про психіатричну допомогу» № 1489-III від 22 лютого 2000 року. Відсутність спеціалізованого правового режиму для захисту даних про психічний стан громадян створює юридичну невизначеність, що суперечить принципу верховенства права, закріпленому в статті 8 Конституції України. Це ускладнює гармонізацію національного законодавства з міжнародними стандартами, зокрема Загальним регламентом захисту даних (GDPR), у процесі євроінтеграції. Дослідження актуальне через потребу в розробці правових механізмів, які забезпечать безпеку інформації та цифрову інклюзію для осіб із психічними розладами.

По-друге, існує суттєва невизначеність у питанні правозастосування щодо примусової госпіталізації та реалізації прав недієздатних осіб. Колізія

між положеннями кримінального, адміністративного й галузевого медичного законодавства, зокрема у контексті згоди на госпіталізацію, формує ситуацію юридичної невизначеності та посилює ризики порушення прав людини.

По-третє, актуальність дослідження підтверджується об'єктивною необхідністю адаптації вітчизняної системи охорони психічного здоров'я до викликів воєнного часу та пост-конфліктного відновлення. Масштабні психологічні травми, спричинені військовими діями, зумовлюють стрімке зростання кількості осіб, які потребують психіатричної допомоги, що актуалізує питання ефективної організації обліку, моніторингу та координації надання медичних послуг. В умовах обмежених ресурсів та руйнування частини медичної інфраструктури особливого значення набуває створення централізованих інформаційних систем, які б забезпечували безперервність медичного супроводу внутрішньо переміщених осіб та можливість оперативного доступу до медичної історії пацієнта. Водночас специфіка воєнних психологічних травм потребує особливого правового режиму захисту інформації про учасників бойових дій відповідно до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, що може мати значення для їхньої подальшої соціальної адаптації та професійної діяльності.

Зважаючи на зазначене, тема дисертаційного дослідження є науково обґрунтованою та актуальною в умовах цифрової трансформації права й медицини.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження Бондарчук Ю. В. виконано відповідно до тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 942 (із змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 09.05.2023 № 463); Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, затвердженої Указом Президента України від 27.09.2021 № 487; Указу Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 «Про цілі сталого розвитку України на період до

2030 року». Робота також виконана у межах плану наукових досліджень Факультету права та міжнародних відносин Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут», зокрема в межах тематики кафедри конституційного та адміністративного права «Забезпечення конституційних прав громадян в контексті конвенційних зобов'язань України» (шифр № 71/13.01.02Н) і теми «Людиноцентричність публічного права України» (державний реєстраційний номер 0124U003363, шифр № 53-2022/13.01.02).

Таким чином, тема дисертаційної роботи є логічно вписаною у сучасні наукові пріоритети та узгоджена з актуальними напрямками розвитку державної політики у сфері охорони психічного здоров'я і прав людини в умовах цифровізації.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність і новизна. Методологічний апарат дисертаційного дослідження Ю. В. Бондарчук відрізняється науковою обґрунтованістю та відповідністю сучасним стандартам правничої науки. Дослідниця застосувала комплексний підхід, поєднавши традиційні методи юридичного аналізу з інноваційними підходами до вивчення інформаційно-правових феноменів. Зокрема, ефективно використано герменевтичний метод для тлумачення норм законодавства у сфері психіатричної допомоги, компаративістський аналіз для дослідження зарубіжного досвіду та метод правового моделювання для розробки пропозицій щодо створення державного реєстру осіб з психічними розладами.

Емпірична база дослідження є достатньо репрезентативною та включає широкий спектр джерел: нормативно-правові акти України та зарубіжних країн, практику Європейського суду з прав людини, рішення національних судів, статистичні дані органів охорони здоров'я та результати соціологічних досліджень. Особливу цінність становить аналіз судової практики, що дозволило виявити актуальні проблеми правозастосування у сфері госпіталізації недієздатних осіб.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, характеризуються високим ступенем обґрунтованості та новизни. Найбільш цінними з них є:

–Блок нормативно-правових пропозицій:

- 1) доповнення статті 1 Закону України «Про психіатричну допомогу» визначенням терміну «психіатрична таємниця» як особливого правового режиму захисту інформації про психічний стан особи;
- 2) внесення змін до статті 6 вказаного Закону щодо встановлення спеціального порядку доступу, зберігання та передачі психіатричної інформації;
- 3) доповнення статті 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я положеннями про особливості збереження психіатричної інформації в межах лікарської таємниці;
- 4) внесення змін до статті 286 Цивільного кодексу України щодо особливостей охорони прав осіб на збереження психіатричної таємниці;

–Блок інституційних нововведень:

- 1) обґрунтування створення спеціалізованого державного реєстру осіб з психічними розладами з триступеневою системою доступу;
- 2) розробка моделі міжвідомчої координаційної ради при Кабінеті Міністрів України для узгодження політики у сфері психічного здоров'я;
- 3) пропозиції щодо створення інституту незалежного омбудсмена з прав осіб з психічними розладами;

–Блок технічно-організаційних рішень:

- 1) розробка Технічного регламенту електронного документообігу у сфері психіатричної допомоги з вимогами обов'язкового шифрування даних;
- 2) обґрунтування створення «Єдиного порталу психічного здоров'я» як централізованого інформаційного ресурсу.

Теоретична значущість дослідження полягає у формуванні цілісної концепції інформаційно-правового забезпечення як окремого напрямку правового регулювання, що потребує спеціального підходу та специфічних

правових інструментів. Практична цінність роботи визначається конкретністю запропонованих змін до чинного законодавства та їх безпосередньою придатністю для використання у правотворчій діяльності.

Достовірність результатів підтверджується їх апробацією на наукових конференціях та у публікаціях автора, а також відповідністю міжнародним стандартам захисту прав осіб з психічними розладами. Новизна дослідження забезпечується тим, що вперше у вітчизняній юриспруденції здійснено системний аналіз інформаційно-правових механізмів у контексті охорони психічного здоров'я та запропоновано комплексну модель їх удосконалення.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність і новизна
Ступінь обґрунтованості сформульованих авторкою наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується грамотно обраною методологічною базою дослідження, що дозволило провести глибокий критичний аналіз наявної теоретичної бази наукових напрацювань вчених, які вивчали проблеми інформаційно-правового забезпечення охорони осіб з психічними розладами. Ретельне опрацювання робіт теоретико-методологічного змісту у галузях загальної теорії права і держави, адміністративного права, інформаційного права, конституційного права, інших пов'язаних із темою дослідження робіт дозволили проаналізувати існуючу нормативну та емпіричну базу дослідження, звернутись до норм міжнародного законодавства з метою пошуку шляхів подальшої імплементації його найбільш доцільних для умов України положень.

Застосовані у дисертації спеціально юридичні методи наукового аналізу відповідають меті та завданням та є невід'ємними складовими методології дослідження, основою формування категоріально-понятійного апарату, обрання напрямків розв'язання досліджуваної наукової проблеми. Мова йде про такі спеціально юридичні методи як аналітичний, логіко-семантичний, системно-структурний, порівняльно-правовий, формально-догматичний, статистичний, метод документального аналізу.

Отже, науковий підхід автора відповідає сьогоднішнім реаліям, дозволив належним чином обґрунтувати отримані результати.

Метою дослідження обрано теоретичне обґрунтування сутності та змісту інформаційно-правового забезпечення охорони осіб, що страждають на психічні розлади, та формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства.

Зміст та спрямування сформульованих наукових завдань структурно та логічно узгоджені, їх кількість є достатньою для розкриття обраної теми та досягнення поставленої мети. Ознайомлення з дисертаційною роботою дає підстави стверджувати, що мету дослідження досягнуто, а поставлені завдання розв'язані в повному обсязі.

Окремо слід відзначити мову, стиль та логіку викладення матеріалів у дисертації. Робота написана грамотно, а стиль викладення матеріалів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує легкість та доступність їх сприйняття.

Сукупний аналіз основних теоретичних положень дисертаційної роботи Ю. В. Бондарчук зумовив результати, які мають наукову новизну. Серед них можна виокремити теоретичні положення, методичні підходи та практичні рекомендації щодо інформаційно-правового забезпечення охорони осіб з психічними розладами.

Зокрема:

вперше

- сформульовано авторське визначення поняття «інформаційно-правове забезпечення охорони осіб з психічними розладами» як комплексу правових, організаційних і технічних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації, охорони та захисту прав даної категорії осіб;

- запропоновано модель інтегрованого електронного реєстру осіб, які перебувають на обліку у психіатричних закладах, із урахуванням принципів конфіденційності та диференційованого доступу;

- обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення дефініції «психіатрична таємниця» як особливого правового режиму захисту інформації про психічний стан особи;

- сформульовано пропозиції щодо уніфікації нормативно-правового регулювання електронної медичної документації у сфері психіатричної допомоги.

Удосконалено:

- зміст поняття «адміністративно-правове регулювання у сфері психічного здоров'я» шляхом включення інформаційно-правової складової;

- теоретичну конструкцію механізму забезпечення прав пацієнтів із психічними розладами через врахування їх інформаційних прав та потреб;

- підхід до співвідношення інформаційної безпеки та захисту персональних даних у сфері охорони психічного здоров'я з урахуванням специфіки психіатричної інформації;

Дістали подальшого розвитку:

- положення щодо адміністративно-правового статусу суб'єктів медичного права в контексті інформаційно-правового забезпечення психіатричної допомоги;

- ідеї щодо впровадження європейських стандартів у систему охорони психічного здоров'я, зокрема в частині захисту персональних даних та інформаційних прав пацієнтів.

Одержані результати мають значну теоретичну цінність та практичне значення; їх наукова новизна вирізняється вагомими здобутками отриманими вперше, а також розвиненими та удосконаленими положеннями. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені: професійним вирішенням низки наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження, та адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті; використанням широкої джерельної бази за темою дисертації і достатнім масивом аналітичних даних (список використаної літератури

налічує 299 найменувань); відповідності предметної спрямованості дисертаційного дослідження галузі знань 081 «Право»; достатньою кількістю апробацій отриманих результатів на науково-практичних конференціях.

Достовірність одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження вирізняються високим ступенем достовірності та аргументованості, що зумовлено чітким дотриманням дослідницької логіки, відповідністю методологічного інструментарію поставленій меті й завданням, а також обґрунтованим вибором об'єкта й предмета дослідження. Системне вивчення інформаційно-правових аспектів охорони осіб з психічними розладами супроводжувалося комплексним аналізом вітчизняних і зарубіжних нормативно-правових джерел, спеціалізованої літератури та статистичних матеріалів, що сприяло глибокому теоретичному осмисленню проблематики. Наукова валідність результатів засвідчується їх логічною завершеністю, належним рівнем критичної рефлексії та урахуванням міжнародного досвіду в контексті правового захисту вразливих категорій населення. Практичну перевірку отримані висновки та рекомендації пройшли у процесі апробації результатів на міжнародних і всеукраїнських конференціях, а також шляхом впровадження в освітній і науково-дослідний процес установ, що провадять діяльність у сфері психіатричної допомоги, медичної освіти та правозастосування в галузі охорони психічного здоров'я. Зазначені обставини дають підстави стверджувати про належний рівень достовірності й практичної значущості положень, сформульованих у дисертації.

Значення результатів для науки та практики. Наукове значення дисертаційної роботи Бондарчук Ю.В. полягає у фундаментальному опрацюванні проблематики інформаційно-правового забезпечення охорони осіб з психічними розладами та формуванні нової наукової концепції, що інтегрує правові, технологічні та етичні підходи в умовах цифрової трансформації. Запропоновані у дисертації положення мають міждисциплінарне значення й розширюють можливості правового регулювання у сферах охорони здоров'я, соціального захисту та обігу

персональних даних. Результати дослідження створюють основу для подальшого розвитку спеціалізованих правових інститутів, а також слугують теоретичною базою для вивчення складних інформаційно-правових явищ у медичному середовищі.

Практична цінність дисертації підтверджується її впровадженням у низці провідних установ. Зокрема, у Київському медичному університеті результати роботи використовуються у викладацькій та науково-методичній діяльності в межах дисциплін «Основи медичного права» та «Міждисциплінарні аспекти правового захисту психічного здоров'я» (довідка від 01.05.2025 № 01-22/1026-1). У Державній установі «Інститут судової психіатрії МОЗ України» напрацювання дисертації використовуються для розробки наукових матеріалів з правового захисту вразливих категорій населення (довідка від 11.04.2025). У комунальному некомерційному підприємстві «Клінічний заклад з надання психіатричної допомоги «психіатрія»» результати дисертації впроваджено в клінічну практику для удосконалення інформаційно-правових стандартів надання медичних послуг (довідка від 15.05.2025). Крім того, в Національному університеті охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика напрацювання дисертації використовуються при розробці навчальних програм і тестових завдань для магістрів спеціальності 081 «Право» у межах підготовки з правових аспектів охорони психічного здоров'я (довідка від 20.05.2025).

Повнота висвітлених наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Основні положення та результати дисертаційного дослідження Бондарчук Ю.В. викладено в 19 наукових публікаціях, серед них: 8 статей у наукових фахових виданнях України та 11 тез доповідей на наукових конференціях. Дисертація є завершеною науковою працею, що містить теоретичні положення, власні висновки та практичні рекомендації автора для вирішення актуальних проблем інформаційно-правового забезпечення. Результати дослідження пройшли апробацію на семи міжнародних науково-практичних конференціях: «Global science: prospects and

innovations» (Ліверпуль, 2024); «Вектори розвитку науки та технологій в умовах глобалізації» (Рига, 2024); «Наука та освіта як основа суспільного розвитку» (Житомир, 2024); «Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір» (Київ, 2023); «Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права» (Житомир, 2022); «Наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку» (Прага, 2022); «Права людини в епоху цифрових трансформацій» (Київ, 2022). Основні теоретичні положення й висновки дисертації обговорювались на засіданні кафедри конституційного і адміністративного права Національного авіаційного університету.

Академічна доброчесність автора. У процесі ознайомлення зі змістом дисертаційного дослідження та супровідних наукових публікацій фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Бондарчук Юлії Василівни на тему: «Інформаційно-правове забезпечення охорони осіб, що страждають на психічні розлади» є оригінальним, самостійно виконаним науковим дослідженням.

Дискусійні положення та зауваження до змісту та оформлення дисертації. Беззаперечно визнаючи актуальність і глибину дисертаційного дослідження Бондарчук Ю.В., слід зазначити низку положень, які викликають наукову зацікавленість і можуть стати предметом подальшої фахової дискусії:

1. У підрозділі 3.1 подано аналіз зарубіжного досвіду інформаційно-правового забезпечення психічного здоров'я (США, Данія, Німеччина, Нідерланди та інші країни), однак цей аналіз є переважно описовим і не систематизований за ключовими критеріями порівняння (рівень централізації, суб'єкти адміністрування, технічні стандарти захисту даних), що обмежує можливість критичного зіставлення із пропонованою для України моделлю та практичну застосовність міжнародного досвіду.

2. У підрозділі 2.3 авторка розглядає суб'єктів інформаційно-правового забезпечення (с. 110), однак аналіз правового статусу медичних працівників як ключових учасників системи надання психіатричної допомоги потребує поглиблення. Для повноти дослідження доцільно було б додати

аналіз правового регулювання діяльності медичних працівників у контексті забезпечення інформаційної безпеки.

3. У підрозділі 3.3, розглядаючи напрям «Підвищення рівня доступності інформації про заклади з надання психіатричної допомоги в Україні» та «Запровадження національної інформаційної системи у сфері психіатрії» (с. 172-177), авторка недостатньо розглядає потенціал сучасних цифрових технологій, таких як телемедицина чи мобільні додатки для психічного здоров'я. З огляду на зростання використання таких технологій, особливо в умовах війни та для віддалених регіонів, доцільно було б проаналізувати їхні можливості для інтеграції в інформаційно-правову систему та запропонувати відповідні правові механізми регулювання.

4. У вступі (с. 17-18) дисертантка обґрунтовано зазначає вплив війни та пандемії COVID-19 на зростання потреби в психіатричній допомозі, проте в основному тексті недостатньо проаналізовано соціально-економічні бар'єри впровадження інформаційно-правового забезпечення. Зокрема, не розглянуто вплив обмеженого фінансування медичної сфери, низького рівня цифрової грамотності населення та регіональних відмінностей у доступі до медичних послуг на практичну реалізацію запропонованих рекомендацій.

Зазначені зауваження не знижують загальної наукової та практичної цінності дисертаційного дослідження Ю.В. Бондарчук «Інформаційно-правове забезпечення охорони осіб, що страждають на психічні розлади». Вони спрямовані на вдосконалення окремих аспектів роботи та можуть бути предметом наукової дискусії під час захисту дисертації, сприяючи її подальшому розвитку.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Бондарчук Юлії Василівни на тему «Інформаційно-правове забезпечення охорони осіб, що страждають на психічні розлади», подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», має значний потенціал для практичного впровадження у різних сферах суспільного життя. Результати дослідження можуть бути використані

у законотворчій діяльності для удосконалення правового регулювання захисту прав осіб з психічними розладами, у правозастосовній практиці органів державної влади та місцевого самоврядування, а також у навчальному процесі при підготовці фахівців юридичного профілю. Практична спрямованість роботи та можливості її впровадження засвідчують високу суспільну значущість дослідження та повну відповідність стандартам, визначеним наказом МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 502 від 19.05.2023 р.

Офіційний опонент

**кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного,
фінансового та банківського права
ВНЗ «Міжрегіональна академія
управління персоналом»**



Марк БЄЛКІН